

Gergely Pál
Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztálvozás

427.9

Szerző: **Kilencven éves**
Cím: **a Magyar Tudományos Akadémia palotája**

Forrás: *dr. J. J. J.*

1955. Júl. 9.

Hely:

Idő:

Személy:

Helyszám:

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Az 1825. november 3-án alapított Akadémia akkori nevén: M. Tudós Társaság, 1831-ben kezdte el tudományos működését. Előbb a dunaparti Deron-házban, majd 1833-tól az Urak utcája (mai Petőfi u.) 3. sz. alatti Károlyi-Trapner-féle palota I. emeletén bérelt szobákban tartotta üléseit, s nyitotta meg, 1844. decemberében pár ezer kötetből álló könyvtárát, akkor még csak az akadémikusok használatára. Ott írta Vörösmarty egyik legnagyobb versét: *Gondolatok a könyvtárban* — s éppen e megnyitó alkalmából.

A szabadságharc leverése után néhány esztendővel országos mozgalom indult az Akadémia saját háza felépítésére, s már 1856-ban foglalkoztak e tervvel, de még a Nemzeti Múzeum telkének belső felére tervezték, kérték is rá az engedélyt Albrecht »főherceg« csász. kir. kormányzótól. A toldalak-építkezés, a múzeumi épülethez ragasztás tervét a helytartóság visszautasította. Ezután jutott az Akadémia mai telkéhez, a főváros adományából. A gyűjtési és építés-előkészítő bizottság tagjai: Eötvös József másodosztályos tanácsos, Deák Ferenc és Károlyi György, Széchenyi egyik alapítótársa voltak. A gyűjtés 1859 őszén indult meg és alig fél év múlva már jelentősen Desseffy elnök, hogy a szétkül-

dött 1050 gyűjteményből ugyan alig egyhatodrészt jött még vissza, s már is több mint negyedmillió forint gyűlt össze! Erdélyből még olyanok is küldtek, akik ívet sem kaptak. A korábbi alapítványokból ezt a pénz még százezer forinttal megtoldották és így kezdtek az építkezéshez. Tervet kértek Henszlmann Imrétől, Ybl Miklóstól és a bécsi híres Ferstel építészettől, de valamennyiük terve csúcsíves, kevésbé praktikus stílusú volt. Az utasítás szerint mind három emeletre tervezték, fönt a képtárnak alkalmas helyiségekkel.

Eszterházy Pál, a volt 1848-i külügyminiszter az akadémiai elnök baráti unszolására hajlandó volt átengedni lététként az egész bécsi családi képgyűjteményét. Így jutott hazánk a mai Szépművészeti Múzeum úgynevezett törzanyagához: a fölbecsülhetetlen értékű Raffaelekhez, Tizianokhoz, Murillokhoz, Correggiókhoz s más kincseinkhez. Ezeket ugyanis majd negyven évig az akadémiai palotában őrizték s az állam megvásárolta Eszterházytól.

Felépül a palota

A kevésbé sikerült gótstílusú tervek helyett aztán Berlin legnagyobb építészétől: Stüler Frigyesztől kértek rajzokat s az ő szerencsésebb beosztásá-

ban is impozánsabb tervét fogadták el, észak-olasz reneszánsz-stílusban. Ez persze elégedetlenséget keltett hazai művészeink közt s csak akkor csillapodtak le a kedélyek, midőn az építkezés kivitelével Yblt bízták meg, Stüler tervei nyomán, az ő ellenőrzésével. Így kezdtek az építéshez 1862 nyarán, a 936 négyzetöltnyi területen. A gyűjtés tovább folyt és két év alatt 672 000 forintba ment, de ez még nem volt elég, tehát kiegészítették a régebbi alapítványokból. 1864 végére elkészült a palota és jelenthette a bizottság, hogy az összes költség 934 000 forint s a melléje épített négyemeletes bérház is felépült, közel negyedmillió költségen. Ezt mindjárt bérbe is adták évi 17 000-ért, a palota pincéit raktáraknak adták ki, évi 9000-ért, úgy, hogy a munkák teljes kifizetésére felvett kölcsönnek megvolt a fedezete, különben is tovább folytak a gyűjtések. Nagy adományok is érkeztek, de az igazi adakozó maga a nép volt. *A dolgozó ország filléreiből* épült fel a díszes palota!

A régi hivatali és könyvtári helyiségekből már 1865 februárjában megkezdtek az áthurcolkodást a Károlyi-Trapner házból. Ennek a hálátlan munkának a terhe már a január 26-án választott új titoknak, Arany János-

nak vállára szakadt, akit viszont épp a grófokból álló igazgatóság egyszerűen kifelé (titoknak) lakásból, ahová csak két év múlva juthatott Arany. Így kellett a nagy költségek télen-nyáron, fagyos szélben vagy hőségben gyalognia a messzi Üllői út melletti Pipa utcából (ma Erkel u.), olykor napjában kétszer, a délutáni ülésekre is. Lakásügyéről írta *»Ártatlan dac«* című pompás versét, melyet azonban csak holta után adott ki fia.

Arany „titoknak úr”

Arany közel 13 éven át volt az akadémiai ügyek legfőbb intézője: 1869-ig mint »titoknak«, aztán lemondásáig, 1877 nyaráig főtítkárként. Arany aktáiból tudjuk a palotába való hivatalos átköltözés napját, mert 912. számú iratát így iktatja: *»Vettem a beköltözés napján, márc. 22, 1865.«* — Április 24-re, a kis felolvasóterem megnyitására a sajtó útján hívja a közönséget, a tagokat pedig körlevéllel: *»... Vendégek a terem oszlopok által elválasztott részében foglalhatnak helyet.«* A kb. 200 ülőhelyes és 100 állóhelyes kisteremben ekkor foglalták el számozott helyeiket a *»hatalatlanok«*, akiknek beosztását maga Arany jelölte meg, »elő-

került térképe szerint. Saját helyét Jókai és Czuczor széke közé jelölte ki.

Az új palotán még sokáig, évekig volt kisebb-nagyobb pótolni, szépíteni való, mint Ybl Miklós és segédje: Skalnitzky építész 1868-i jelentéséből tudjuk. Ezekkel az ügyekkel, utalványozásaikkal persze a titoknaknak is volt elég baja.

A teljesen elkészült s Hunfalvy Pál könyvtárnok irányításával *könyvtári részében is berendezett* palota ünnepélyes felavatására, dísztermének bemutatására — nagyban készülődtek már 1865 nyarától kezdve. Előbb augusztusra tervezték, a nagygyűlésen, majd Eötvös József egyik levele arról tanúsodik, hogy mégsem lenne kívánatos, ha a vendégsereg a félkész fölépcsőn botorálna, állványok közt, ezért aztán a palota ünnepélyes felavatását elhalasztották a december 7-én kezdődő párnapos nagygyűlésre, mégpedig az utolsó napra: december 11-re.

A palota-ünnepség

A megnyitó ünnepségre nem kisebb ember, mint Arany fogalmazta a magyar és latin meghívók szövegét, mint nemrég megtalált kézírata tanúsítja. Több mint 1500 meghívót küldött szét bel- és kül-

re, a saját és Eötvös másodosztályos tanácsos aláírásával. Az avató ülésre bronz és ezüst emlékérmét is verettek, ennek a rajza is Aranytól maradt fenn, a palota egyszerűített rajzával s másik felén ezzel a felirattal: *Háza megnyitásának emlékéül a M. T. Akadémia.*

Érdekes, hogy az udvari cs. kir. kancelláriához is latin nyelvű meghívót küldet Arany, csak hogy a német szót kikerülje... A tagokhoz szülő körlevél, lelkeségével és fennkölt stílusával, egyike Arany legszebb hivatali leveleinek. Azt mondja az új palotáról: *»A legmélyebben átértett hazafiság örök emlékeül, ősz Dunánk partján áll immár fiatal szépségben, de századokra kiható erőben is.«* Az építéssel együtt írja össze a dísztermi férőhelyek számát: 528 a földszinten és 156 a galérián, ezenkívül kb. 150 állóhely. Minthogy az ünnepet az Eszterházy-képtár megnyitásával kapcsolták egybe, a felolvasások számát rövidre szabták: az elnöki megnyitó s titoknoki jelentés után Tolsty Ferenc volt főtítkárral nagyobb felolvasása következett: *»A magyar irodalom befolyása a nemzet életében«*, végül Eötvös emlékbeszéde Szalay László volt főtítkárról.

A már betegeskedő Desseffy elnökkel együtt Arany és Eötvös oly aprólékosan készítette elő a megnyitást, hogy még az idegen nyelvű feliratokat, útbaigazításokat (dohányzás tiltása stb.) is megszövegezték. A beteg elnök beszédét Eötvös József bevezetője után Vay Miklós olvasta fel. Arany főtítkári jelentése a kétévi akadémiai munkásságról szólt. Ezután a közönség körüljárt a palotában s megnyitották a világhíres képtárat is.

Gergely Pál